
Liberalismoa eta kultura

b

J E S U S C A S Q U E T T E

b

*G*aur egun, liberalismoak kulturari bizkarra ematen diola esan daiteke. Idazki honetan, bien arteko harremana funtsatzen duen gizabanakoaren ikuskera aztertuko dugu. Bere ikuskera antropologikotik, liberalismoak estatuaren abstentzionismoa merkatu soziokulturalan aldarrikatzen du. Jarrera hori liberalismo beraren premisekin zer neurritan datorren bat aztertuko dugu, arreta berezia jarriz multikulturalak diren gizarteetan.

Estatua eta bizimodu ona

Liberalismo garaikidearen korronte nagusiaren arabera (Rawls edota Dworkin bezalako filosofo politiko eta moralek ordezkatzeko duten korronte, alegia), gizabanakoek beraien bizimodu onaren ikuspegiaz erabakitzeko askatasuna izan behar dute, kanpotik ezarritako inolako inposaketarik egon behar ez duelarik. Pentsalari hauen ustez, orduan, gizaki baten bizimoduak garapen egokia dauka baldin eta bere baitatik sorturiko baloreen arabera gidatua bada, inoiz ez kanpotik ezarritakoen arabera. Beste hitzetan esanda, zilegi den bizimodu onaren ikuskera bakarria nork bere buruari ezarritakoa da, eginkizun horretan gizabanakoaren autonomia eta indibidualtasuna irizpide bakarrak direlarik. Ondorioz, ha-

---

W Jesus Casquette EHUko Teoria Politikoaren Historia Saileko irakaslea da.

rreman ekonomiko, erlijioso, kultural, sexual, eta abarrek ez dituzte gizabanakoak muga jakin batzuen barruan hesitu behar; aitzitik, hauek askeak izan behar dute aipaturiko edozein harreman mota kolokan jartzeko, honek erakargarria izateari uzten dion momentu beretik. Ideia hauek osatzen dute liberalismoaren muin morala, hots, liberalismoa gainerako ideologietatik bereizten duen ezaugarria.

Liberelek «bizimodu edota bizitza onaren ikuskera» esaten dutenean, gizabanakoek hausnarketa sakon baten ondorioz bizimodu batekin duten konpromisoa adierazi nahi dute. Gure gizarteetan, eguneroko esperientzian bizimodu onen aniztasuna islatzen dituzten honako adibide hauek aipa ditzakegu: kontenplaziozko bizitzan murgilduta dagoen filosofoak bizimodu onaren ikuskera bat dauka, baina baita ere zerbeza kaxa bat eskura duelarik asteko hainbat egunetan telebista aurrean amaigabeko orduak ematen dituen futbolzale amorratuak; bizimodu on batek irudimen sexual ezberdinen adierazpenak, homosexualizaerakoak barne, errespetatu beharko lituzkeela sostengatzen dute batzuek, beste batzuek, aldiz, bizimodu on bakarra sexuak espezie ugaltzea helburu duena dela sinesten duten bitartean; pertsona batzuen arabera, opera kantagintzaren adierazpenik bikainena den bitartean, beste batzuentzat hip-hop-a edota bakailaoa izango litzateke.

Filosofia politiko garaikidearen 1970eko hamarkadako berpizkundearen erantzule nagusiaren arabera, «ni-a bere helburuak baino lehenagokoa da» (Rawls, 1971: 560), honekin zera adierazi nahi duelarik: edozein egitasmo edota harremanen aurrean, gizabanakoak bere «autodeterminazio» eskubideari eusten diola. Hau da, ni-ak helburu oro osatu, aztertu eta berrikus dezake bere ingurunetik etengabe jasotzen duen informazio, adibide edota argudioen eraginpean, bera baita bere bizitzarekin zer egin eta berau nola gidatu erabaki dezakeen bakarra¹. Goian aipaturiko liberalen arabera, beraz, autonomoak eta gure buruaren jabeak garen gizakion bizimodu on jakin batekiko leialtasuna jarrera kontingentea da, ez berezkoa (*constitutive*) (Larmore, 1990: 343). Autodeterminazioak, zentzu honetan, merezi duten eta hutsalak diren bizitzen artean erabakitzeke ahal-

bidetzen gaitu gizakiok. Kontrako jokabidea hartzea, hau da, bizimodu onaren ideia zehatz bat bultzatzea eta kanpotik gizabanakoei ezartzea («ongi komunaren politika» bat bultzatzea, Taylorren —1997— hitzetan), autodeterminazio printzipioaren kontrakoa izango litzateke, inork ez baitaki gizabanakoak berak baino hobeto zer den bere onerako eta zer bere kalterako, zer den baliotsua eta zer garrantzirik gabekoa, zer komeni zaion eta zer ekidin behar duen.

Liberalismoaren bizitza onaren ikuspegia laburbildu ondoren, honako kezka hauek sortzen zaizkigu: zeinek izan behar du, ikuspuntu normatibo batetik, estatuaren jokabidea gizartean dauden bizitza onaren ikuskeren aniztasunaren aurrean?; bizimodu jakin baten aldeko apustua egin behar du ala denak balio moral berekoak balira bezala tratatu behar ditu? Puntu honetan, liberalen arabera, autodeterminazio indibidualaren printzipioak eguneroko eginkizun politikoetan duen ondorioetariko bat zera dela esan daiteke: estatuak neutrala izan behar duela gizabanakoek dituzten bizimodu onaren ideien aurrean. Kontuan harturik gizarte modernoetan bizimodu onaren ideiak anitzak (eta sarritan elkarren kontrakoak) direla, estatuak hobe luke indibiduoek bultzaturiko egitasmo kultural, erlijioso edota beste mota bateko helburu jakin bati ez laguntzea. Bestela, politika «perfekzionista» bat segituko luke, hots, bizimodu onaren ikuskera jakin bat bultzatuko luke eta, hortaz bada, beste bat edo beste batzuk oztopatuko lituzke. Jokabide hori, helduak, adimentsuak eta balio moral berekoak diren gizakiak ezgauzak balira bezala tratatzea izango litzateke. Ideologia liberalaren zutabea den preskripzio honen arabera, gizabanakoak beraiek dira bizitza ona bilatzen dutenak; estatuak bilaketa hori antolatu eta zuzendu behar du, horretarako markoa eskaini behar du, baina inolako apusturik egin gabe, ez alde ez kontra. Aipaturiko zentzu honetan, beraz, estatuaren neutraltasunarena «neurritasunaren doktrina» dela esan daiteke (*doctrine of restraint*) (Raz, 1986: 110). Historikoki, estatuaren neutraltasunaren preskripzio honek Erreforma eta XVI. eta XVII. mendeetako gatazka erlijiosoetan du bere jatorria. Orduan, Locke bezalako pentsalariek erlijio ezberdinen arteko tolerantzia

aldarrikatu zuten bake soziala eta jabegoa bermatzeko nahitaezko bide bezala. Ez kasualitatez, momentu horretan bertan kokatzen ohi da liberalismoaren jaiotza.

Estatuak, bizimodu onei buruzko gizabanakoen ikuskerara ezberdinen aurrean, neutrala izan behar duela defendatzeak ez du esan nahi, ordea, bere esparruan bizi diren hiritarren askatasun indibidual, segurtasun fisiko edota ongizateaz arduratu behar ez duenik. Alderantziz, aztergai ditugun liberal hauek, arlo horietan estatuak jarrera aktibo bat hartu behar duela diote². Horrela bada, estatu liberal batek, neutraltasunaren agindua errespetatzen duen neurrian behintzat, politika antiperfekzionista bat izan behar du gidaritzat, ezin baitu bizimodu onaren ideia jakin bat edo beste bultzatu. Neutraltasunaren ideia araberan orduan, estatuak bere jokabidean ezin du bataren gailentasuna edota gutxiagotasuna aditzera eman bere baliabideak hara zuzenduz, horrela jokatzuz gero gizabanakoen bizimodu onaren ikuskeren gain eragina izango bailuke. Halako portaera bat onartezina izango litzateke ikuspuntu liberal batetik, ez bailuke errespetatuko gizakien autodeterminazio ahalmena, nor bere aldetik bizimodu ona aukeratzeko duen gaitasuna, alegia.

Ni uztartua eta kulturaren balioa

Liberalismoaren zenbait irakurketen arabera, goian egindako gizabanakoaren deskribapen ontologikoan akats eta hutsune bat baino gehiago dago. Kritiko hauen arabera (Sandel, 1982; Taylor, 1993, 1997), liberalismoak gizakiak beraien bizimodu onaren ikuskera eta bizi plangintza osatzeko autoaskiak balira bezala ikusten ditu. Gizakiaren nortasuna, hala nola honi estuki itsatsia dagoen izaera soziala, natura egoera metaforiko, imajinario batetik (Hobbes, Locke) zein «jatorrizko egoera» batetik (Rawls) *ex nihilo* sortzen da. Ikuspegi «atomista» (Taylor, 1997) honen arabera, isolaturik aurkitzen den, hots, auresoziala den eta lotura komunitariorik ez duen gizabanakoak, giza harremanetan sartu aurretik, nortasun finko eta erabat osatua dauka. Nor den, zer bizimodu jarraitu nahi duen, bere ba-

lio eta nahiak zeintzuk diren, bere bizitzan desiragarri eta arbuiagarri diren helburuak —galdera horien guztien erantzuna alde aurretik ezagutzen du, gainerako gizartekideekin nortasun osatze horretaz «negoziatu» behar ez duelarik³. Liberalismoaren kritiko hauentzat, aldiz, ni-a praktika sozial eta kultural jakin batzuetan «uztarturik» dago; bizitza onaren norabide jakin bat hartzerakoan, gizakiok kokatzen gareneko ingurune soziokulturala ezinbestekoa egiten zaigun datua da, ingurune horrek eskaintzen baitigu, azken finean, bizimodu onen zabalera eta horizontea, hala nola haietariko bakoitza perspektiban jartzeko irizpideak. Hauxe da, funtsean, zenbait autore komunitaristek defendatzen duten «tesi sozialaren» mamia (Taylor, 1997).

Liberalek, beraien defentsan, beraiek ez dutela tesi soziala inolaz ere ukatzen esaten dute. Beraiek ere gizakiek txertaturik daudeneko komunitate eta egitura kulturalarekiko lotura estua daukatela aitortzen dute, ezinezkoa baita zentzudunak eta esanguratsuak diren aukerak ulertzea, neurri handi batean, ingurune soziokulturala aintzat hartu gabe. Liberalak eta bere kritikoak bat badatoz tesi sozialarekin, zertan datza orduan haien arteko desadostasuna? Esan daiteke desakordioa, besteak beste, estatuak jokatu behar duen paperean datzala, hau da, instituzio publikoek zein neurritan esku hartu behar duten gizabanakoen bizimodu onen aukeran⁴. Beste hitzetan esanda, eta guretzat dagoeneko ezaguna den terminologia erabiliz, bi autore multzo hauen arteko argumentuaren gatazka estatuaren neutraltasunaren auzian kokatzen da: liberalek, oro har, estatuaren neutraltasuna defendatzen duten bitartean, komunitaristak ideia honen aurkariak dira.

Liberalek, batez ere beraien burua antiperfekzionistatzat jotzen dutenak, merkatu soziokulturalean esku hartzen duen estatu batek bizimodu jakin bat bultzatzen (edota oztopatzen) duela pentsatzen dute, modu horretan gizabanakoen autodeterminazioari mugak ezarriz. Rawlsek dioenez, adibidez, askeak diren gizabanakoek beraiek eutsiko diote baliosutzat jotzen duten bizimodu on jakin bati, botere politikoaren inolako laguntzarik gabe. Merkatua bera, eta ez estatua, gizarte batean estimatuak diren bizimoduak

mantentzeaz arduratuko da (1971: 331-2)⁵. Komunitaristek, hala nola perfekzionistak diren liberalek (Raz, Kymlicka), aitzitik, bizimodu onaren horizonteak ematen dizkigun ingurune kulturala babestu beharreko ondarea dela argudiatzen dute, gizabanakoa benetan autodetermina dadin nahi badugu, behintzat. Xede hori abiapuntutzat hartuta, estatuak esku hartu beharko luke gizabanako guztien autodeterminazioa praktikan bermatzeko, eta ez soilik dagoeneko merkatu soziokulturalaren aldetik babesturik dagoen talde kulturaletako kideena. Autore hauen ustez, esparru politiko beraren barruan eta elkarren ondoan edota elkarrekin nahastuta bizi diren talde kulturaletako kideek (beste hitzetan esanda, multinazionalak diren estatuetakoa edota multikulturalak diren gizarteetako kideek) eskubidea daukate beraien kulturek botere publikoaren babesa izan dezaten⁶.

Laburbilduz, orain arte honako argudio hauek garatu ditugu: 1) liberalismoaren bereizgarri nagusietariko baten arabera, gizabanakoek beraienez bizitza ona denaz aukeratu behar dute, kanpotik inork bere ikuskera partikularra inposatu behar ez dielarik; 2) hemendik ondorioztatzen da estatuak politika antiperfekzionista bat jarraitu behar duela, politika mota hori bermatzeko bizimodu onen aniztasunaren aurrean neutraltasunez jokatu behar duelarik; 3) gizabanakoa benetan autodetermina dadin, berau inguratzen dueneko ingurune kulturala babestu beharra dago, ingurune horrek eskaintzen baitio, hein handi batean, desiragarri eta gaitzesgarri diren bizimodu onen ikuskera.

Gauzak horrela, ondoren honako hiru galdereei helduko diegu:

- Zeintzuk dira babesa merezi duten talde kultural horiek?
- Zer motatako defentsa behar dute?
- Nola gauzatu daiteke defentsa hori?; zer-nolako tresnak erabil daitezke defentsa hori praktikara eramateko?

Babes kulturalerako talde hautagaiak

Aipatu dugu, dagoeneko, gure mendebaldeko gizarte guztietako geroz eta nabarmenagoa den ezaugarrietariko

bat kultur aniztasuna edota multikulturalismoarena dela. Mendebaldeko herrialdeetan (kokatuta gaudeneko esparru geografiko eta soziokulturalera mugatzearen) sinesmen erlijioso ezberdinak dituzten talde bat baino gehiago ohi dago (kristauak, musulmanak, judutarrak, eta abar); bizitza estilo arras diferenteak dituzten taldeak (azpikulturak, kontrakulturak, eta abar) aurkitzea geroz eta normalagoa da; sarri askotan, jatorri etniko ezberdinetako talde anitz ere badago (afroamerikarrak, asiarrak, turkiarrak, hegoamerikarrak, eta abar; hauexek dira estatu etniantzak edota polietnikoak bezala ezagutzen direnak); munduko ia herrialde guztiak (Islandia eta Korea biak aipatzen ohi dira salbuespen gisa) nazio ezberdinez osaturiko estatuak dira, askotan (baina ez halabeharrez) hizkuntza bereizgarri nagusi bezala dutela. Aipaturiko giza talde hauek guztiak «talde orohartzaileak» (*grupos comprensivos*) dira (Margalit eta Raz, 1998) edota, terminologia aldatuz baina ideia bera adieraziz, «kultura sozietalak» (*culturas societales*) osatzen dituzte (Kymlicka, 1996). Nolanahi ere, adierazpen bi hauek (talde orohartzaileak eta kultura sozietalak) errealtate berberaz dihardute: giza talde horien kulturak bere eramaileen gustuak eta aukerak itxuratzen ditu neurri esanguratsu batean, beraien nortasunei euskarri sendoak ere eskaintzen dizkielarik. Horren adibiderik nabarmenak talde etniko, erlijioso eta nazionalak dira. Talde hauek izango lirateke, gure ustez, babes kulturalerako hautagairik egokienak. Hemen interesatzen zaigun ikuspuntutik, kultura orohartzaile bat baino gehiago dauden gizarte multinazionaletan jarriko dugu arreta. Askotan, baina ez derri gorrez, nazio ezberdinen arteko bereizgarria hizkuntza bezalako elementu objektiboetan datza. Honako kasu hauek izango ditugu buruan jarraian.

Kanpoko kulturekiko babesa

Liberalismoak kultura alboratu izanagatik zenbait autoren ideologia honen gaurkotze eta egokitze lanari ekin diote. Haietatik guztietatik, egin duen gutxiengo kulturaleen defentsagatik nabarmendu da azken urteotan Kymlicka

filosofo kanadarra, liberalismoaren parametroen barne beti ere (1989, 1996)⁷. Autore honen ustez, gutxiengo nazionalak⁸ aldarrikatzen dituzten eskubide kolektiboak liberalek horrenbeste estimatzen dituzten eskubide indibidualekin bateragarriak dira, norik bere bizitza onaz aukeratzea ahalbidetzen dituzten eskubideak, hain zuzen ere. Eskubide kolektiboak eta indibidualak, orduan, ez lirateke elkarren kontra egongo, eguneroko diskurtsoetan hainbat ahotsak behin eta berriro kontrakoa aditzera ematen duten arren.

Bateragarritasun hori defendatzeko, Kymlickak geure egiteko modukoa den bereizketa bati ekiten dio. Bereizketa honen arabera, gutxiengo nazionalak planteatzen dituzten eskakizunak bi multzotan sailka daitezke: lehenengo eskakizun multzoaren arabera, taldeak, barne desakordioak sor ditzakeen eragin ezegonkortzaileetatik babestu behar dira (esate baterako, arbasoengandik jasotako ohiturak jadanik errespetatzen ez dituzten gizabanakoek erakusten duten heterodoxia). Bigarren eskakizun multzoaren arabera, beste aldetik, gutxiengo kulturalak, kanpotik datozen eraginetatik babestu ahal izateko zenbait neurri hartu behar dituzte (esate baterako, gutxiengo kulturalak hezkuntza sistema bere hizkuntzan ezin duenean garatu). Babes mota biek helburu bera daukatela dio Kymlickak, komunitate nazionalen egonkortasuna eta izaera defendatzea, hain zuzen ere. Baina, liberalismoaren ikuspuntutik, lehenengo eskakizunak, barne murrizketak ezartzera bideratutakoak, alegia, onartezinak dira, dagoeneko ezaguna egiten zaigun argudio liberalean oinarrituta: barne murrizketok gizabanakoaren autodeterminazioa oztopatzen dute, gizabanakoek antzinako autoritateak eta praktikak kolokan jarri ezin dituztelako eta, beraz, beraien bizitza onaren ikuskera ezin berrikus daitekeelako. Itsu-itsuan onartu behar dituzte, beraien zentzu kritikoa alboratuz eta zapalke-tari bidea zabalik utziz. Indartsuago den kulturaren nagusitasunetik babestera bideratuta dauden eskakizunak, hots, kanpoko kulturekiko babesa (*protecciones externas*) bilatzen dituztenak, zilegi izango lirateke, Kymlickaren arabera beti ere, gizakiari bizimodu on ezberdinen artean iritzi informatua hartzea ahalbidetzen baitiote.

Taldearen arabera bereizitako eskubideak

Bere historian zehar, greziar mundu klasikotik gure egunetara arte, demokraziaren teoriak legearen aurrean gizakiak berdinak direla azpimarratu du⁹. Gaur egun, ordea, kontuan harturik klase, etnia, genero, erlijio edota kultura jatorri ezberdinak dituztela eta talde batzuk pribilegiatuak direla beste batzuk zapalduak dauden bitartean, gizabanakoak berdinak balira bezala tratatzea bidegabekeria bat izan daiteke. Gizarte modernoetan, beraz, gizabanakoari taldearen arabera eskubideak bereiztea eskakizun zilegia izan daiteke. Ideia honi «hiritartasun ezberdindu» (*ciudadanía diferenciada*) deitu izan zaio (Young, 1996). Har dezagun, esate baterako, hizkuntzaren adibidea —hizkuntza kulturaren adierazgarri nagusienetarikoa den aldetik— elebidunak diren gizarteetan, non merkatu soziokulturalak ez duen bermatzen hizkuntza ahulenaren biziraupena. Konparazio batez baliatuz, imajina dezagun hizkuntza bat arabiar arrazako zaldia dela, gaztea eta osasuntsua; bestea, berriz, astoa, bere gain hamaika zama garraiatu duena. Animalia biek lasterketa batean parte hartu behar dute; biek toki berean dute bai irteera eta baita muga ere. Arauak berdinak dira bi lehiakideentzat. Esan daiteke lasterketa berdintasunez burutu dela? Nekez. Elkarren ondoan edota elkarrekin nahastuta bizi diren gutxiengo eta gehiengo kulturalen hizkuntzekin antzeko zerbait gertatzen da. Merkatu soziokulturalak inposatzen dituen joerei jarraituz, lasterrago ala beranduago, hizkuntzarik indargeena hiltzera edota bitxitasun antropologikoa izatera kondenaturik egongo litzateke, besteak bizirik dirauen bitartean.

Hilzorian dagoen kultura bat berpizteko, eta haxe da hemen hartzen dugun jarrera, estatuak bere neutraltasuna alboratu beharko luke. Kultura bi (edo gehiago) lurralde berean elkarren ondoan edota elkarrekin nahastuta daudean —guztiak legedian berdin babesturik daudela suposatuz, asko suposatzea dena—, hezkuntza elebiduna izateko eskubideak bermaturik egon beharko luke, hala nola administrazioaren edozein sailekiko harremanak hiritarrak aukeratzen duen hizkuntzan burutzeko, gure eguneroko

bizitzan eragin handia duten bi arlo baino ez aipatzearren. Eskakizun hauek autoritateak «ekintza positiboa» delako neurri multzo bat onartzera eraman ditzakete. Oro har, ekintza hauek, historia, etorkin etniko zein sozial, genero, erlijio edota talde kultural batekoa izateagatik beraien buruak antzinatik bazterturik ikusi dituzten gizabanakoak gizar-tearen patu kolektiboan benetan parte har dezaten dute helburutzat. Beste hitzetan esanda, gizartekideak hiritartasunaren idealera hurbildu daitezten kontsideratu behar zaie, ez indibiduo abstraktuak, isolatuak bezala, baizik eta giza talde ezberdinekin lotura estuak dituzten indibiduoak bezala. Estatuak esku hartu behar du aipaturiko talde horiek orohartzaileak direnean, defentsa premia larrian daudenean eta, aldi berean, bere kideen askatasuna eta errespetua babesten dutenean. Esku hartzeko modu bat (ez bakarra) ekintza positiboaren bidez burututakoa da. Horrela, eta hizkuntzaren adibidera itzuliz, zilegi da gobernu batentzat hizkuntza gutxiagotuan egiten diren argitalpenak diruz laguntzea, merkatuaren mekanismoek gehiengoaren idatzizko adierazpenak baino ez baitituzte bermatzen. Izan ere, autoritate publikoak gehiengo eta gutxiengo kulturalen hizkuntzen artean neutralak balira, balizko neutraltasun horrek gehiengoaren alde jokatu luke, izan ere, gehiengo kulturalak, merkatuaren indarrei esker, laster-rago ala beranduago espazio publiko osoa bereganatuko lukeelako.

*B*iolentzia sinbolikoa eta gatazka ebazpena

Orain arte, talde orohartzaileak kanpoko kulturekiko defentsa neurriak (besteak beste, ekintza positiboaren bidez zuzenduak) hartzeko hautagairik egokienak direla argudiatu dugu. Neurri hauen helburuetariko bat gizabanakoari bizimodu onaren aukera ahalbidetzea da. Izan ere, jokabide hori hartuz gero, bere nortasuna eraikitzeko ezinbestekoa den kultura babesturik ikusten duen gizabanakoa sendotuagorik sentituko da bere autokonfiantza, autoerrespetu eta autoestimuari dagokienean. Ni-arekin harre-

man praktikoan sartzeko hiru modu hauek (Honneth, 1995) gainerako gizartekideengandik jasotako errekonozimenduarekin (edo errekonozimendu faltarekin) elkarloturik daude. Guztietatik, errekonozimendu kulturalak (hau da, bestearen kultura norberarena bezain baliotsua dela onartzea, jarrera horrek ekar ditzakeen ondorioekin) egundoko garrantzia hartzen du gure egunetan. Nortasun indibiduala prozesu elkarriketatua bada, Taylorrek defendatzen duen bezala, orduan gainerako gizartekideen aldetik errekonozimendua jasotzen dugunean harreman igualitarioagoak izango ditugu eta, ondorioz, gure buruarekiko autokonfiantza, autoerrespetu eta autoestimuan irabaziko dugu.

Hauexek izango lirateke maila indibidualean estatuak kulturen babesa bere gain hartzeak ekar ditzakeen ondorioak. Betekizun honek gizarte mailan ekar ditzakeen abantailak ere ez dira garrantzi gutxiagokoak. Hemen arreta berezia jarriko dugu haietariko batean, hau da: gizarte multikulturaletan kultura ezberdinen elkarbizitzak sortarazten dituen tentsioak gutxitzeko posibilitatean. Argudio hau garatzen saiatuko gara ondoko lerroetan.

Bakeari buruzko ikerketetan, aspaldi da biolentzia mota bi bereizten dela: fisikoa eta psikologikoa. Azkenengo biolentzia psikologikoa hau, zeharka ematen denean, orduan biolentzia kulturala edota sinbolikoa dela esaten da (Galtung, 1976). Gutxiengo kulturalen sinboloak debekaturik daudenean edo, maila orokorrago batean, gehiengo kulturalak gutxiengo kulturalaren bereizgarriak gutxiesten dituztenean, orduan umiliagarritzat jo daitezkeen egoera baten aurrean gaude. Umiliazioa, gizaki baten jokabideak edo gizakiek eragindako egoerak beste gizaki baten autoerrespetua mintzen duenean gertatzen da. Aipagarria den umiliazioaren ezaugarri bat bere izaera kutsagarria da. Gizaki jakin bat jokabide umiliagarriaren biktima zuzena ez bada ere, biktimekin identifikatzen ahal da, adibidez talde kultural bereko kideak direlako. Esate baterako, bere ikasketa guztiak hizkuntza gutxiagotuan burutu dituzten ikasleak unibertsitatera iristen direnean eta han ezin dutenean beraien hizkuntzan estudiatzen segitu (demagun legediak es-

kubide hori errekonozitzen duela), orduan ikasle horiek umiliaturik sentitzeko arrazoi sendoak dituzte. Eta ez soilik ikasleek; gutxiengo kulturaleko kideak direnak ere umiliaturik senti daitezke, nahiz eta unibertsitatean ez egon eta inoiz egon ez izan, lehen aipaturiko izaera kutsagarriari esker. Estatuak ezin du kasu horietan neutraltasunez jokatu. Esku hartu behar du gutxiengo kultural horien babesean. Modu horretan baino ezin du lagundu estatuak gizarte dezente bat eraikitzen, bere instituzioak bertan bizi diren gizabanako guztien errespetua irizpide nagusitzat duen gizartea, alegia¹⁰.

Laburbilduz, beraz, gaur egun nagusi den liberalismoak ni-aren ulermen auresozialari eusten dio oraindik ere. Aldiz, ni-a izaera komunitarioa dela onartzen badugu, orduan, gizabanakoaren nortasuna eraikitzen eta sostengatzen duten kultura orohartzaileek botere publikoaren babesa merezi dutela onartzera eramaten gaitu. Helburu horrekin, kultura orohartzaile bat baino gehiago lurralde berean daudenean, eta beraien arteko harremanak asimetrikoak direnean, liberalismoak estatu neutralaz egiten duen defentsa sostengaezina da, aipaturiko kasu horietan neutraltasunak dagoeneko merkatu soziokulturalean nagusi den kulturaren biziraupena baino ez lukeelako bermatuko. Hori gertatzen denean, gutxiengo kulturaletako kideek, egoera umiliagarri baten biktimak direla eta, beraz, gizarte ez-dezente batean bizi direla interpretatuko dute.;

1. Hortik liberalek heziketa, adierazpen, prentsa eta abar bezalako askatasunei ematen dieten garrantzia, honako askatasun hauek posible egiten baitute gure bizitzan baliotsu eta desiragarri denaz deliberatzeko eta, horrela, ongi pentsaturiko, arduratsua den, norabide bat hartzeko.
2. Dworkinen ustez, adibidez, liberalismoaren bereizgarri den berdintasunaren printzipioak zentzu bi dauzka. Lehenengo zentzua arabera, gobernuak bere bizilagunak «berdinak balira bezala» (*as equals*) tratatu behar ditu, hots, autoritateen aldetik errespetu bera merezi duten gizakiak dira. Berdintasunaren printzipioaren bigarren esanahiaren arabera, bestetik, gobernuak bere ardurapean dauden bizilagunen artean baliabideak edota aukerak banatzera-koan «berdintasunez» (*equally*) jokatzeko saiatu behar du, inor arbitrarioki baztertu gabe. Dworkinen arabera, berdintasunaren lehenengo zentzua berezkoa zaio liberalismoari, bigarrena deribatiboa zaion bitartean (hots, lehenengo zentzua lortzeko balio estrategikoa duen zerbait) (ikus Dworkin, 1986: 8. atala).
3. Horrela, Taylorrek gizabanakoaren nortasuna prozesu «elkarrizketatu» (*dialógico*) baten emaitza dela dio, eta ez, liberalismoak aditzera ematen duen bezala, prozesu «bakarrizketatu» (*monológico*) baten ondorioa. Ikus Taylor, 1993: 52-4. orr. bereziki.
4. Desakordioak sakonean aztertzeko, ikus Mulhall eta Swift, 1996: 39-66. orr. bereziki.
5. Hona hemen merkatu kulturalaren balioaren apologia —«likidazionista kulturaltzat» jo daitekeena— gordin bat beste pentsalari liberal baten hitzetan: «Corresponde a los miembros individuales de una cultura demostrar la excelencia de sus productos en el mercado cultural. Si tienen éxito, la lengua de esta cultura resultará atractiva a los demás... si una cultura y, por consiguiente, una lengua, no puede demostrar que los demás la elijan a la luz de las ideas sobre lo bueno, entonces merece desaparecer» (Knopff, 1979: 70; Kymlickak aipatua, 1996: 158, 6. oin oharrean).
6. Kulturak berez baliotsuak direlako (ikus puntu esentzialistatzat jo dezakegun ikuspegia, alegia) edota esanguratsu diren bizimodu ezberdinetara sarbidea eskaintzen dutelako (ikuspegi instrumental bezala bataiatu daitekeen ikuspegia), garrantzi handiko auzia bada ere, idazki honetan jorratuko ez dugun gaia da.
7. Ez dago inolako kontraesanik, Kymlickak dio, liberalismoaren printzipioak ontzat hartu eta, aldi berean, gutxiengo kulturalen eskubideak defendatzearen artean. Bateragarritasun hori frogatzea izango da, hain zuzen ere, autore honen ahalegin intelektuallaren mamia (ikus Kymlicka 1989, 1995b, 1996). Dena den, bere jarrerak argi asko zehazten ditu komunitaristikiko distantziak. Honetaz, ikus Kymlicka, 1996: 131-3.
8. Kymlickak talde etnikoak eta nazionalak ez direla nahastu behar azpimarratzen du behin eta berriro. Lehenengoak inmigrazioaren

emaitzak dira, gizarte polietnikoak sortuz; talde nazionalak, beste alde batetik, estatu baten barnean elkarren ondoan edota elkarrekin nahastuta bizi diren kultura ezberdinetatik jaiotzen dira. Kontuan izanik hurbilen daukagun errealitatea, gure arreta talde nazionaletan kontzentratuko da idazki honetan.

9. Ideal hau izendatzeko, greziarrek «isonomia» hitza erabiltzen zuten.
10. Umiliazioaren ideia, hala nola gizarte dezentearena, Margalitegan (1997) oinarriturik daude.

Bibliografia

- Dworkin, Ronald. 1986. *A Matter of Principle*. Oxford: Clarendon Press.
- Fletcher, George. 1997. «The Case for Linguistic Self-Defense». *The Morality of Nationalism*-en, Robert McKim eta Jeff McMahan (arg.). Oxford: Oxford University Press.
- Galtung, Johan. 1976. «Pacifism from a Sociological Point of View», *Peace, War, and Defence. Essays in Peace Research*-en, J. Galtung (arg.), VII. liburukia. Kopenhage: Christian Ejlers.
- Goodin, Robert E. eta Andrew Reeve (arg.). 1989. *Liberal Neutrality*. Londres: Routledge.
- Honneth, Axel. 1995. *The Struggle for Recognition. The Moral Grammar of Social Conflicts*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Horowitz, Donald L. 1985. *Ethnic Groups in Conflict*. Berkeley: University of California Press.
- Kymlicka, Will. 1989. *Liberalism, Community, and Culture*. Oxford: Clarendon Press.
- Kymlicka, Will. 1995a. *Filosofía política contemporánea*. Bartzelona: Ariel.
- Kymlicka, Will (arg.). 1995b. *The Rights of Minority Cultures*. Oxford: Oxford University Press.
- Kymlicka, Will. 1996. *Ciudadanía multicultural*. Bartzelona: Paidós.
- Larmore, Charles. 1990. «Political Liberalism». *Political Theory*, 18 (3): 339-360.
- Margalit, Avishai. 1997. *La sociedad decente*. Bartzelona: Paidós.
- Margalit, Avishai eta Moshe Halbertal. 1994. «Liberalism and the Right to Culture». *Social Research*, 61 (3): 491-510.
- Margalit, Avishai eta Joseph Raz. 1997. «Autodeterminación nacional», *Inguruak*, 19: 9-35.
- Mulhall, Stephen eta Adam Swift. 1996. *El individuo frente a la comunidad. El debate entre liberales y comunitaristas*. Madril: Temas de Hoy.
- Rawls, John. 1971. *A Theory of Justice*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Raz, Joseph. 1986. *The Morality of Freedom*. Oxford: Clarendon Press.
- Sandel, Michael. 1982. *Liberalism and the Limits of Justice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Shapiro, Ian eta Will Kymlicka (arg.). 1996. *Ethnicity and Group Rights*. New York: New York University Press.
- Taylor, Charles. 1993. *El multiculturalismo y «la política del reconocimiento»*. Mexiko: FCE.
- Taylor, Charles. 1997. *Argumentos filosóficos*. Bartzelona: Paidós.
- Walzer, Michael. 1996. «La crítica comunitarista del liberalismo», *La Política*, 1: 47-64.

Young, Iris Marion. 1989. «Vida política y diferencia de grupo: una crítica del ideal de ciudadanía universal». *Perspectivas feministas en teoría política-n*, Carme Castells (bil.). Bartzelona: Paidós.